

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

1/2016

ročník/volume 26

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

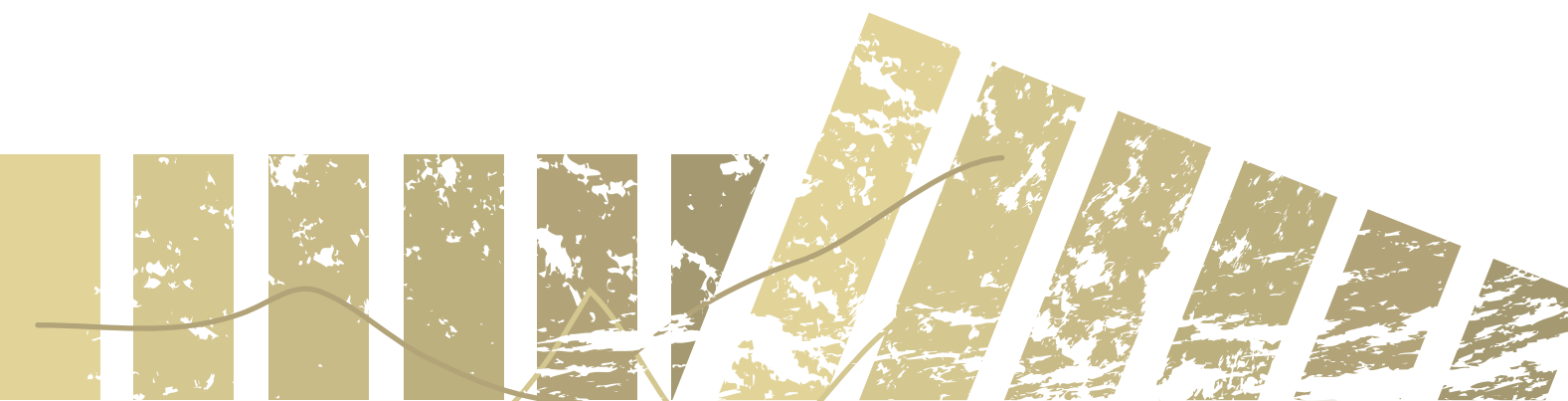
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 7

Typ článku/Type of article: názory/opinions

Strany/Pages: 97 – 99

Dátum vydania/Publication date: 15. január 2016/January 15, 2016

Názory/Opinions

EURÓPSKA ŠTATISTIKA SI ŽIADA VIAC POZORNOSTI**EUROPEAN STATISTICS NEEDS MORE ATTENTION**

Tento názor je reakciou na článok s názvom Posilnenie nezávislosti európskej štatistiky autorky Magdalény Holubovej, ktorý sme uverejnili v Slovenskej štatistike a demografii č. 4/2015.

Štatistiku členských krajín Európskej únie pozorne sleduje a využíva nielen profesionálna komunita, ale k jej výsledkom sa čoraz viac hlásia aj aktívnejšie zložky občianskej spoločnosti. Túto pozornosť si štatistika zaslúhuje tým, že svojím obsahom poskytuje obraz o aktuálnych zmenách a výsledkoch nielen v ekonomickom vývoji jednotlivých krajín, ale vhodným súhrnom relevantných informácií umožňuje aj kvalifikované hodnotenie a komparáciu úspešnosti týchto krajín prostredníctvom plnenia národných i celoúniových rozvojových programov.

Aby boli takéto hodnotenia dôveryhodné a akceptované, treba neustále zdokonaľovať štatistickú službu na všetkých úrovniach – na národnej i na úrovni Európskej únie. Za hlavné ciele možno pritom označiť zvyšovanie kvality štatistiky jednotlivých krajín a vysokú mieru harmonizácie štatistických programov v rámci celej Únie. Tieto jednoducho formulované úlohy nie sú nové, ale v ich koordinácii a zabezpečovaní v Únii sa objavovali aj viaceré problémy. Nový legislatívny nástroj, ktorým je *novela zákona o štatistike a nariadenie Európskeho parlamentu z 29. apríla 2015*, by mal pomáhať pri ich riešení.

Tento zákon nie je rozsiahly, svojím obsahom však pokrýva dôležité oblasti a činnosti, ktoré riešia národné štatistické orgány (ďalej „NŠO“) a celý európsky štatistický systém (ďalej aj „EŠS“). Predložená legislatíva rieši také dôležité okruhy problémov, ako je *nezávislosť štatistických systémov, výber a postavenie vedúcich pracovníkov štatistických inštitúcií, postavenie a zodpovednosť NŠO za systém zberu štatistických informácií*, ale aj *dlhodobé financovanie štatistických inštitúcií*. Nová legislatíva už vo svojej preambule explicitne uvádza kategóriu kvality štatistiky a zdôrazňuje *koordináčny pozície národných štatistických úradov* vo vzťahu k všetkým inštitúciám v krajine, ktoré participujú na tvorbe európskeho štatistického systému.

Nový zákon o štatistike však nie je, resp. nemal by zostať iba legislatívnym dokumentom, ktorý bude ovplyvňovať činnosť úzkej profesijnej skupiny štatistikov a štatistických inštitúcií. Jeho prijatie predstavuje nielen očakávanú legislatívnu normu, ale aj *podnet na širšiu diskusiu o úlohách štatistiky v živote modernej spoločnosti vôbec*. Moderná štatistika musí byť totiž jej čo najdokonalejším a najdôveryhodnejším zrkadlom a musí si získať nielen *odborné uznanie profesionálov*, ale aj *rešpekt širokej občianskej spoločnosti*. K tomu, aby štatistika mohla napĺňať tieto spoločenské očakávania, vedie mnoho, často však zložitých a komplikovaných ciest.

ŠTATISTIKA SA RODÍ V REÁLNO M ŽIVOTE SPOLOČNOSTI

Pri úvahách o možných dôsledkoch nového zákona o štatistike a jeho snahe vytvoriť čo najvhodnejšie prostredie na zvyšovanie kvality štatistickej služby na úrovni NŠO i EŠS je potrebné mať na pamäti, že kvalitná štatistika nie je a ani nemôže byť

iba produktom samotných štatistických inštitúcií. Ich význam a zodpovednosť v tomto procese sú, samozrejme, nespochybniteľné. Kvalitná štatistika a jej základné stavebné prvky však vznikajú na iných pracoviskách – vo výrobných i v nevýrobných organizáciách a v ich špecializovaných útvaroch. NŠO v úzkej spolupráci s Eurostatom vytvárajú metodologický rámec a určujú ďalšie podmienky zberu už existujúcich informácií. Ich snahou je, aby informácie z jednotlivých členských krajín vytvárali konzistentný obraz o situácii v celej Únii. Z tohto hľadiska je potrebné, aby sa zber údajov, ich následné spracovanie a prezentácia verejnosti dôsledne riadili obsahovým aj časovým plánom týchto činností a aby následne všetci používatelia štatistiky a iní záujemcovia o tieto údaje mali k nim *rovnaký prístup*.

Oceňujeme, že *nový zákon o štatistike zdôrazňuje koordinačnú pozíciu vedúcich predstaviteľov NŠO za celú oblasť európskej štatistiky* v konkrétnej krajine. Sme presvedčení, že naplnenie tejto pozície by mohlo významne ovplyvniť kvalitu získavaných informácií a prispieť aj k racionalizácii ich zberu. Zdôrazňujeme však, že takéto úlohy a poverenia pre NŠO sa môžu realizovať iba vtedy, ak sa v celom rozsahu a legislatívne záväzne dorieši ich dlhodobé financovanie. Teda financovanie, ktoré prekračuje rámec volebných období a politických rozhodnutí o rozpočtových prioritách. Bez takýchto garancií je nový zákon o štatistike a jeho formulácie v článku 5a/2 prakticky nerealizovateľnou víziou.

V súvislosti so zberom štatistických údajov sa v laickej verejnosti pomerne často stretávame s kritickými výhradami k frekvencii i rozsahu štatistických a administratívnych zisťovaní. Argumentuje sa nielen zvýšeným pracovným zaťažovaním nešpecializovaných pracovísk (školy, nemocnice...) a ich pracovníkov činnosťami nad rámec ich pracovnej náplne, ale aj tým, že týmto pracoviskám a pracovníkom nie je často jasný zmysel a cieľ takýchto zisťovaní a nepoznajú ani ich finálne výsledky. V týchto prípadoch je evidentná absencia vzťahu medzi primárnym zdrojom štatistického zisťovania a výsledkami jeho spracovania.

Ako príklad konkrétnej problémovej oblasti, na ktorú dlhodobo upozorňujú školy, možno uviesť každoročný zber informácií formou administratívnych výkazov, ktorých nie je málo. Ich prehľad si čitateľ môže overiť na webovej stránke Ústavu informácií a prognóz školstva <http://www.uips.sk/zber-udajov/vykazy-typu-skol-ms-sr>.

Príprava týchto údajov si vyžaduje desiatky hodín práce, zväčša práce učiteľov, pretože školy na takéto činnosti podporný administratívny aparát nemajú. Navyše, v týchto formulároch sa predkladajú aj informácie, ktoré sa medziročne v konkrétnych školách takmer nemenia. Otázka je, kto a aké analýzy spracúva na báze týchto primárnych zdrojov a aké relevantné závery sa z nich vyvodzujú? Nie je jasné ani to, čím prispievajú takto získané informácie k lepšiemu, kvalifikovanejšiemu riadeniu našich škôl a školských zariadení. Zásadnou otázkou je aj to, či výkazníctvo takéhoto charakteru a rozsahu je naozaj potrebné a či by nebolo vhodnejšie hľadať iné informačné zdroje a kanály, ktoré by takéto úlohy škôl eliminovali alebo aspoň minimalizovali. *Koordinačná úloha NŠO, ak budú personálne a hlavne finančne vybavené, by určite pomohla riešenie týchto úloh racionalizovať.*

Ak sa vrátíme k spomínaným školám či nemocniciam a iným inštitúciám verejného sektora, ktoré generujú a v špeciálnych výkazoch zachytávajú enormné množstvo štatistických údajov *zväčša pre potreby štátnej správy*, je zrejmé, že na výkon týchto činností nemajú potrebné personálne ani finančné zdroje. Ich povinné

zabezpečovanie ide na úkor plnenia základných pracovných povinností učiteľov, lekárov a iných odborných pracovníkov. V spoločnosti sa takto vytvára názor, že *štatistika a zber informácií sú „zadarmo“*, teda že *nemajú hodnotu*. Je to nielen v príkrom rozpore s elementárnymi poznatkami ekonomickej teórie, ale je to aj najhoršia možná služba pre štatistiku a upevňovanie jej spoločenskej prestíže. Prísľub nového zákona o systémovom dlhodobom financovaní štatistickej služby v členských krajinách Únie by mohol byť aspoň čiastočným riešením tejto situácie.

ŠTATISTIKA A JEJ DOSTUPNOSŤ PRE KONCOVÉHO POUŽÍVATEĽA

Dlhotrvajúcim problémom, ktorý riešili NŠO, ale aj Eurostat ako reprezentant EŠS, bol prístup k dôverným štatistickým údajom. Dôrazné hlasy sa ozývali predovšetkým z radov vedeckovýskumných pracovníkov a pracovníkov so žiadosťami o voľnejší, resp. transparentnejšie definovaný prístup. Jednotlivé členské krajiny reagovali na tieto požiadavky odlišnými požiadavkami a postupmi. Nový zákon o štatistike uvádza, že je potrebné dosiahnuť jednotnú implementáciu týchto pravidiel, čo by malo viesť aj k skorému riešeniu tohto problému. Našťastie, nový zákon o štatistike predpokladá, že riešenie a zjednotenie tohto prístupu by sa malo dosiahnuť na úrovni Únie v zmysle platných legislatívnych podmienok (článok 5, Zmluva o Európskej únii).

Preambula zákona o štatistike v článku 18 zdôrazňuje zodpovednosť EŠS za „používateľsky ústretovú“ prezentáciu štatistických produktov v online prístupe, a to v aktuálnom čase a za všetky členské krajiny. Snahou je *dosiahnuť, aby sa výsledky štatistických zisťovaní dostávali k používateľom v čase, keď ešte majú plnú informačnú hodnotu*, keď môžu prispievať k objektívnemu hodnoteniu ekonomických a sociálnych procesov, keď ešte slúžia na identifikáciu, meranie a komparáciu výsledkov rozvojových programov v konkrétnej krajine, ako aj v rámci celej Európskej únie. Bolo by možné uvádzať štatistiky, ktoré už po uplynutí týždňov či mesiacov „odumierajú“ a ich hodnota pre používateľa je skôr symbolická než reálna. Dostať však štatistiku od producenta ku koncovým používateľom rýchlo a v plnej kvalite nie je jednoduché a ani lacné. Riešenia, ktoré nový zákon naznačuje, sú však bez adekvátneho financovania nereálnym sľubom.

Zákon o štatistike a sprievodné nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 759/2015 sa rodili dlho a ich obsah je výsledkom rozsiahlych diskusií a polemík medzi členskými krajinami Európskej únie, medzi Eurostatom a NŠO a tiež aj medzi politickými frakciami Európskeho parlamentu. Zákon aj preto viac naznačuje než rieši. Jeho konkrétne naplnenie si žiada plné a urýchlené uznanie a podporu zo strany národných inštitúcií. Samotná diskusia o štatistike na pôde Európskeho parlamentu je však povzbudzujúca, pretože ukazuje, že štatistika a jej inštitúcie si takúto politickú pozornosť zasluhujú. Očakávame, že to bude aj príklad pre inštitúcie jednotlivých členských krajín.

S nádejou tiež očakávame, že predpokladané posilňovanie nezávislosti národných orgánov bude čo najskôr potvrdené aj ich finančnou nezávislosťou. Diskusiu k predmetnému zákonu však chápeme hlavne ako pripomenutie si našej odbornej i spoločenskej zodpovednosti za kvalitu štatistiky a jej kvalifikované využívanie.

Prof. Ing. LADISLAV KABÁT, CSc.

Autor pôsobí na Vysoké škole ekonómie a manažmentu v Bratislave, v rokoch 2008 až 2014 bol členom Poradného výboru Európskej únie pre štatistiku.